

Piotr Bober

Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu

DETERMINANTY EFEKTYWNOŚCI GOSPODAROWANIA PRZEDSIĘBIORSTW DZIAŁU PRODUKCJI MEBLI W LATACH 1994-2007

1. Wstęp

Podstawowe cele każdego przedsiębiorstwa to przetrwanie, osiągnięcie zysku oraz rozwój. Dlatego jednym z ważniejszych obszarów badawczych przedsiębiorstwa jest analiza efektywności gospodarowania jego zasobami.

Należy zauważyć, że podejmowane decyzje związane z gospodarowaniem zasobami przedsiębiorstwa są ściśle powiązane z realizowaną przez przedsiębiorstwo strategią. W zależności od jej rodzaju decydenci będą prowadzili określoną politykę gospodarowania majątkiem zmierzającą do wzrostu realizowanych inwestycji lub odwrotnie – do ich ograniczania. Jako podstawę szczegółowej analizy ekonomicznej mającej za zadanie wspomóc decydentów w zarządzaniu przedsiębiorstwem przyjmuje się badania efektywności gospodarowania.

Celem artykułu jest przybliżenie problematyki efektywnego gospodarowania, a także przedstawienie wyników przeprowadzonych badań dotyczących determinantów efektywnego gospodarowania przedsiębiorstw, które według klasyfikacji GUS zaliczane są do działu produkcji mebli.

Najpierw przedstawiono teoretyczne rozważania na temat istoty metod pomiaru efektywności gospodarowania, a następnie wskazano główne czynniki kształtujące efektywne gospodarowanie przedsiębiorstw należących do działu produkcji mebli.

2. Istota i pomiar efektywności gospodarowania przedsiębiorstw

W warunkach silnej konkurencji oraz ery informacji przetrwanie i sukces firmy wymagają indywidualnie dopasowanych systemów mierzenia i zarządzania, które wynikają z jej strategii i możliwości. Mierzenie jest istotne, „jeśli nie można czegoś zmierzyć, nie można tym zarządzać” [Kaplan, Norton 2002, s. 38].

Analiza efektywności gospodarowania przedsiębiorstwem stanowi jedno z głównych narzędzi zarządzania przedsiębiorstwem. Prawdopodobnie przeprowadzona ocena efektywności, zarówno pod względem metodologicznym, jak i przez dobranie odpowiednich parametrów, powinna umożliwić:

- 1) uzyskanie wiarygodnych informacji niezbędnych do podejmowania decyzji operacyjnych i strategicznych,
- 2) prognozowanie sytuacji finansowo-majątkowej przedsiębiorstwa,
- 3) kontrolę zgodności rzeczywistego przebiegu procesów gospodarczych z założeniami, które przyjęto przy podejmowaniu decyzji, oraz analizę ewentualnych odchyleń [Cwynar, Cwynar 2002, s. 31-33].

Podstawową dziedziną nauki, która dostarcza narzędzia do pomiaru efektywności gospodarowania przedsiębiorstw, jest analiza ekonomiczna. Jest ona przydatna kierownictwu w podejmowaniu bieżących i strategicznych decyzji gospodarczych oraz w ich kontroli. Przedmiotem analizy ekonomicznej jest ocena działalności przedsiębiorstw na podstawie danych charakteryzujących stany i wyniki gospodarcze w postaci wartościowej lub ilościowej, w formie prostego zagregowanego pomiaru, za pomocą zespołu metod bieżąco prezentowanych i uznanych w teorii analizy ekonomicznej [Jerzemowska 2006, s. 13].

Mimo podziału analizy ekonomicznej na analizę techniczno-ekonomiczną i analizę finansową, nie można tych dwóch elementów rozpatrywać w całkowitym oderwaniu od siebie, tak samo jak nie można rozpatrywać oddzielnie rzeczowej działalności przedsiębiorstwa od jej rezultatów finansowych. Można natomiast w zależności od potrzeb eksponować bardziej jeden lub drugi obszar analizy ekonomicznej. Prawdopodobna ocena zjawisk ekonomicznych występujących w przedsiębiorstwie jest możliwa tylko wówczas, gdy dokonano identyfikacji ich ostatecznych rezultatów oraz poznano warunki, w jakich powstały, i określono czynniki, jakie oddziaływały na działalność przedsiębiorstwa. W literaturze przedmiotu analiza finansowa jest zdefiniowana jako część analizy ekonomicznej, która zajmuje się oceną ściśle ze sobą powiązanych obszarów, takich jak efektywność działalności przedsiębiorstwa oraz jego sytuacja majątkowa i finansowa. Wynika to z tego, iż wysoka efektywność prowadzi do dobrej sytuacji finansowej i odwrotnie [Gabrusewicz 2005, s. 16].

Właściwie przeprowadzona analiza ekonomiczna powinna umożliwić udzielenie odpowiedzi m.in. na następujące pytania:

- czy działalność przedsiębiorstwa w rozpatrywanym okresie była efektywna,
- jakie będą kierunki zmian efektywności przedsiębiorstwa,
- czy zgromadzone zasoby majątku są racjonalnie wykorzystywane,
- czy posiadane zasoby majątku gwarantują realizację zadań bieżących i przyszły rozwój przedsiębiorstwa,
- jaki wpływ na wyniki finansowe przedsiębiorstwa wywierają czynniki wewnętrzne, a jaki jest wpływ czynników zewnętrznych,

- czy stan przedsiębiorstwa gwarantuje na odpowiednim poziomie płynność finansową,
- jakie są mocne i słabe strony gospodarki finansowej przedsiębiorstwa,
- jakie istnieją bariery rozwoju przedsiębiorstwa i możliwości ich pokonania [Gabrusewicz 2005, s. 16].

Przyjęcie i zastosowanie określonych metod oceny efektywności gospodarowania przedsiębiorstw wymaga przewyciężenia problemów formalnych i merytorycznych. „Problemy te mogą być wspólne dla różnych metod oceny, jak również posiadać charakter specyficzny, wynikający z istoty danej metody. Do podstawowych problemów zalicza się:

- 1) trudności w doprowadzeniu do porównywalności wielkości ekonomicznych,
- 2) wpływ działań podejmowanych przez państwo na wynik finansowy osiągnięty przez przedsiębiorstwa” [Polaczek 2005, s. 144].

W kontekście prowadzonych rozważań można stwierdzić, że pomiar wyników działalności gospodarczej przedsiębiorstwa stanowi jeden z podstawowych elementów zarządzania jego efektywnością. Prawidłowo dokonany pomiar umożliwi zarządzanie w oparciu o racjonalny proces podejmowania decyzji w obszarze jakościowym i ilościowym.

3. Czynniki kształtujące zmiany efektywnego gospodarowania przedsiębiorstw działu produkcji mebli

Przedsiębiorstwo realizujące określoną strategię mającą na celu jego przetrwanie, rozwój i wzrost działu w określonym otoczeniu, gdzie poddawane jest wpływowi wielu czynników zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych. Czynniki te mają bezpośredni wpływ na kształtowanie struktury zasobów przedsiębiorstwa, ponieważ są nieodłącznym elementem jego funkcjonowania. Ich właściwa identyfikacja zarówno dla każdego przedsiębiorstwa z osobna, jak i dla całej grupy ma istotny wpływ na efektywne gospodarowanie. Jest przedmiotem wielu dociekań naukowych, a także działań praktycznych, ponieważ stanowi źródło wiedzy, dzięki któremu przedsiębiorstwo może skutecznie osiągać założone cele oraz skuteczniej pozyskiwać zewnętrzne źródła finansowania.

Czynniki wewnętrzne, które wpływają na efektywne gospodarowanie przedsiębiorstw działu produkcji mebli, to:

- 1) wielkość przedsiębiorstwa, forma organizacyjno-prawna oraz struktura wewnętrzna,
- 2) rodzaj produkowanych mebli, specjalizacja produkcji, marka, znak towarowy,
- 3) wielkość i jakość posiadanych zasobów własnych przedsiębiorstwa,
- 4) możliwości pozyskania zasobów w celu zaspokojenia potrzeb przedsiębiorstwa,
- 5) przekształcenia własnościowe,
- 6) umiejętność dostosowania się do zmieniającego otoczenia.

Branża meblarska jako jedna z niewielu w bardzo energiczny sposób dostosowywała się w okresie transformacji do zachodzących przemian w systemie gospodarczym Polski. Dowodem na to jest dynamika przekształceń w strukturze własnościowej przedsiębiorstw. W 1990 r. istniało 48 państwowych przedsiębiorstw meblarskich obejmujących 196 fabryk mebli. W 1996 r. przedsiębiorstwa te zostały przekształcone w 73 jednostki skupiające 167 fabryk mebli, z których ponad połowa należała do sektora prywatnego w znacznej części zasilonego kapitałem zagranicznym [Szostak 1997, s. 8-10]. W 2006 r. status przedsiębiorstw państwowych dotyczył już 86 podmiotów produkcji mebli [Zmiany... 2007, s. 36].

Obecnie w branży meblarskiej dominują przedsiębiorstwa małe o zatrudnieniu do 49 osób. Ich udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych branży meblarskiej wynosi 98,4%. Drugą grupę stanowią przedsiębiorstwa średnie o zatrudnieniu do 249 osób. Na koniec 2007 r. zidentyfikowano 569 takich przedsiębiorstw, co stanowiło 1,3% w ogólnej liczbie przedsiębiorstw branży meblarskiej. Szczegółowe obliczenia dotyczące wielkości i struktury przedsiębiorstw branży meblarskiej według liczby pracujących zawarte zostały w tab. 1 i 2.

Omawiając kolejny czynnik wewnętrzny, należy zauważyć, że zdecydowana większość przedsiębiorstw działających w branży meblarskiej prowadzi działalność w oparciu o silną specjalizację produkcji. Taka strategia pozwala na efektywniejsze wykorzystanie posiadanych zasobów oraz na uzyskanie przewagi konkurencyjnej. W tym zakresie można zaobserwować dwa kierunki rozwoju:

Tabela 1. Liczba przedsiębiorstw działu produkcji mebli w latach 2002-2007 według liczby pracujących

Liczba zatrudnionych	Liczba podmiotów na dzień 31.12					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Razem, w tym:	43 200	43 845	43 122	42 814	42 550	42 612
49 i mniej	42 605	43 231	42 480	42 141	41 882	41 932
50-249	487	509	535	564	556	569
250 i więcej	108	105	107	109	112	111

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tabela 2. Struktura przedsiębiorstw działu produkcji mebli w latach 2002-2007 według liczby pracujących (w %)

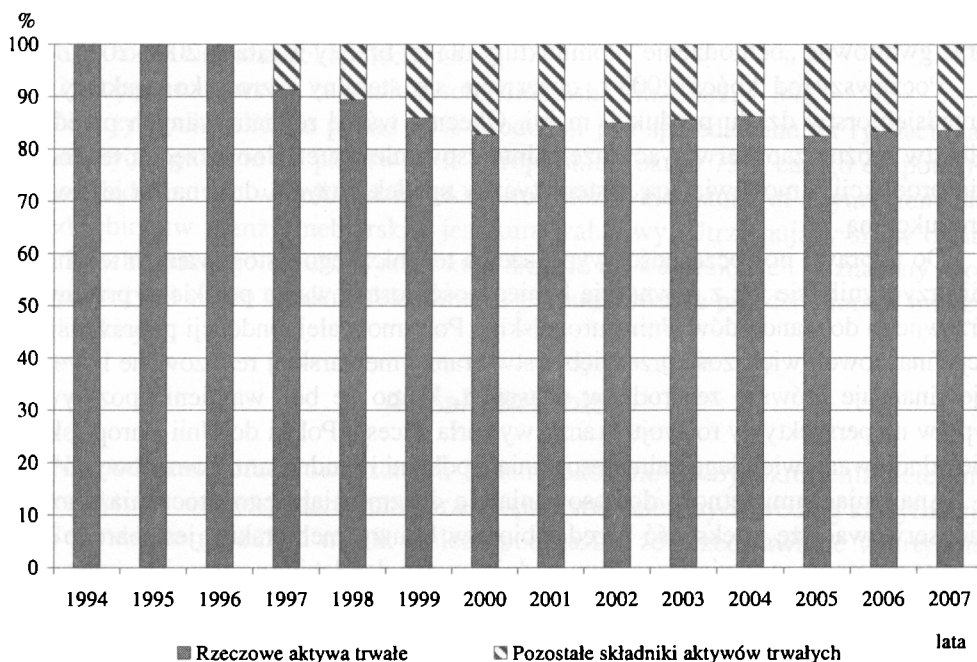
Liczba zatrudnionych	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Razem, w tym:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
49 i mniej	98,6	98,6	98,5	98,4	98,4	98,4
50-249	1,1	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3
250 i więcej	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3

Źródło: obliczenia własne na podstawie tab. 1.

1) specjalizacja w odniesieniu do surowca, jaki jest wykorzystywany w procesie produkcji,

2) specjalizacja w produkcji określonego asortymentu.

Następny czynnik mający wpływ na efektywne gospodarowanie to posiadany przez przedsiębiorstwa z branży meblarskiej rzeczowy majątek trwały, a w szczególności park maszynowy, który bezpośrednio związany jest z określoną technologią produkcji i asortymentem. Jego wielkość i udział w majątku trwałym poszczególnych przedsiębiorstw analizowanej branży są zróżnicowane. Dokonując analizy wielkości średniobranżowych, zaobserwowano, że w latach 1994-2007 udział rzeczowych składników majątku trwałego w majątku trwałym ogółem kształtował się na poziomie 82,5-100%. W pierwszych latach badanego okresu, tj. 1994-1996, 100% majątku trwałego ogółem stanowiły rzeczowe składniki majątku trwałego. Następnie w latach 1997-2000 zaobserwowano malejący trend udziału rzeczowych składników majątku trwałego w majątku ogółem do poziomu 82,8%. W latach następnych udział omawianych składników majątku kształtował się na zbliżonym poziomie. Wyniki przeprowadzonych obliczeń graficznie przedstawiono na rys. 1.

Rys. 1. Udział rzeczowych składników aktywów trwałych w aktywach trwałych ogółem przedsiębiorstw działu produkcji mebli w latach 1994-2007

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych statystycznych; por. www.stat.gov.pl.

Jak już wcześniej wspomniano, branża meblarska, jako jedna z nielicznych, sprawnie dostosowywała się w okresie transformacji do zachodzących przemian gospodarczych, zjawisko to ma potwierdzenie również w wielkości nakładów inwestycyjnych dokonywanych na zakup maszyn i urządzeń technicznych.

Dokonując analizy przedsiębiorstw działu produkcji mebli, na podstawie obliczeń zawartych w tab. 3, największą dynamikę wzrostu nakładów inwestycyjnych zaobserwowano w latach 1996-1999.

Tabela 3. Dynamika nakładów inwestycyjnych na maszyny i urządzenia techniczne przedsiębiorstw działu produkcji mebli w latach 1994-2007 (rok poprzedni = 100)

Wyszczególnienie	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nakłady inwestycyjne	123	176	334	388	365	114	86	94	112	137	113	108	104

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych statystycznych; por. www.stat.gov.pl.

Wskaźniki dynamiki nakładów inwestycyjnych na maszyny i urządzenia techniczne w omawianych latach kształtowały się na poziomie od 176 do 388. Dokonane obliczenia potwierdzają bardzo silny rozwój branży meblarskiej do 1999 r. oraz gwałtowne „ochłodzenie” koniunktury dla tej branży w latach 2000-2003.

Począwszy od końca 2003 r. obserwuje się stabilny wzrost koniunktury dla przedsiębiorstw działu produkcji mebli. Obecnie wśród rozpatrywanych przedsiębiorstw można zaobserwować duże zainteresowanie materiałooszczędną technologią produkcji, umożliwiającą systematyczny spadek zużycia drewna na jednostkę produkcyjną.

Do poprawy nowoczesności wyposażenia technicznego i stosowanych technologii przyczyniła się też z pewnością konieczność dostosowania polskiego przemysłu drzewnego do standardów Unii Europejskiej. Pomimo stałej tendencji poprawy sytuacji finansowej, większość przedsiębiorstw branży meblarskiej realizowane inwestycje finansuje głównie ze środków własnych. Mimo że bez wątpienia pozytywny wpływ na perspektywy rozwoju branży wywarła akcesja Polski do Unii Europejskiej, nie odnotowano wielkiego zainteresowania środkami i funduszami pomocowymi¹.

Analizując umiejętność dostosowania się do zmieniającego otoczenia, można zaobserwować, że większość przedsiębiorstw branży meblarskiej jest bardzo dobrze przygotowana. Świadczą o tym podejmowane działania w zakresie:

- dążenia do małego zużycia surowca drzewnego,
- optymalizacji poziomu materiałochłonności produkcji podstawowych wyrobów,
- zmniejszenia udziału w strukturze produkcji wyrobów bardziej przetworzonych i uszlachetnionych,

¹ Badania NBP przeprowadzone na przełomie sierpnia i września 2004 r., wykazały, że około 60% przedsiębiorstw nie ubiegało się o tego typu pomoc finansową.

- zmniejszenia odpadów drzewnych wykorzystywanych w produkcji płyt drewnopochodnych,
- poprawy jakości większości wyrobów drzewnych, zwłaszcza mebli.

Drugą grupą czynników warunkujących efektywne gospodarowanie i wymagających omówienia są czynniki zewnętrzne. Główne z nich to:

- 1) popyt na produkty przedsiębiorstwa,
- 2) zasoby gospodarki narodowej,
- 3) obecna i potencjalna konkurencja,
- 4) infrastruktura finansowa,
- 5) przewidywany wzrost gospodarczy.

Na podstawie analizy popytu można stwierdzić, że czynniki odpowiedzialne za wzrost przychodów ze sprzedaży produkcji to konsumpcja wewnętrzna oraz eksport. Rynek przedsiębiorstw działu produkcji mebli jest bezpośrednio uzależniony od koniunktury gospodarczej zarówno w kraju, jak i na rynkach zagranicznych. Jak wynika z badań Instytutu Technologii Drewna w Poznaniu, tendencje na rynku meblarskim będą determinowane głównie przez kształtowanie się:

- 1) popytu krajowego, który wyznaczony będzie przede wszystkim przez:
 - a) rozwój budownictwa mieszkalnego,
 - b) poziom zamożności społeczeństwa;
- 2) popytu nabywców zagranicznych [Bidzińska i in. 2001, s. 34].

Należy podkreślić, że ponad 80% produkcji jest sprzedawane na rynkach zagranicznych, głównie do państw Unii Europejskiej (około 75% całego eksportu)². Ze względu na tak wysoki udział eksportu, niezwykle istotnym czynnikiem dla przedsiębiorstw branży meblarskiej jest kurs walutowy. Utrzymujący się w ostatnich latach badanego okresu wysoki kurs złotego do walut obcych w znaczny sposób przyczynił się do spadku efektywności gospodarowania przedsiębiorstw branży meblarskiej.

4. Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonych badań dokonano próby określenia determinant efektywności gospodarowania przedsiębiorstw należących według klasyfikacji GUS do działu produkcji mebli. Należy podkreślić, że przedstawione w artykule rozważania stanowią zaledwie wycinek prowadzonych badań w obszarze efektywności gospodarowania rozpatrywanych przedsiębiorstw. Przeprowadzone badania wykazały, że główne determinanty efektywności gospodarowania to:

- rodzaj produkowanych mebli, specjalizacja produkcji, marka, znak towarowy,
- wielkość i jakość posiadanych zasobów własnych przedsiębiorstwa,

² Największym importerem polskich mebli są Niemcy, w 2003 r. wielkość tego rynku wynosiła ok. 56% całego eksportu mebli z Polski.

- możliwości pozyskania zasobów w celu zaspokojenia potrzeb przedsiębiorstwa,
- umiejętność dostosowania się do zmieniającego otoczenia.
- popyt na produkty przedsiębiorstwa.

Ponadto na podstawie przeprowadzonych badań zaobserwowano, że badane przedsiębiorstwa optymalizowały strukturę swojego majątku, dostosowując ją do prognozowanych wielkości produkcji, w odniesieniu do przewidywanego popytu.

Literatura

- Bednarski L., *Zasady oceny rocznej działalności przedsiębiorstw w systemie anglo-amerykańskim*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 1990.
- Bidzińska G., Gałęcka A., Ratajczak E., *Prognoza sprzedaży mebli drewnianych w Polsce w latach 2001-2002*, Instytut Technologii Drewna, Poznań 2001.
- Cwynar A., Cwynar W., *Zarządzanie wartością spółki kapitałowej. Koncepcje – systemy – narzędzia*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 2002.
- Gabrusewicz W., *Podstawy analizy finansowej*, PWE, Warszawa 2005.
- Jerzemska M., *Analiza ekonomiczna w przedsiębiorstwie*, PWE, Warszawa 2006.
- Kaplan R.S., Norton D.P., *Strategiczna karta wyników*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Polaczek R., *Przemiany strukturalne majątku a efektywność gospodarowania przedsiębiorstw sektora piwowarskiego*, Poznań 2005.
- Szostak A., *Ocena dotychczasowych przekształceń w sferze organizacji i form własności w przemyśle przerobu drewna*, „Przemysł Drzewny” 1997 nr 3.
- Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w 2006*, Główny Urząd Statystyczny, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2007.

DETERMINANTS OF MANAGEMENT EFFICIENCY OF FURNITURE COMPANIES IN THE YEARS 1994-2007

Summary

In the paper the author described problems connected with the measurement of efficiency of a company and main factors influencing the efficiency of furniture firms.